ԺԲ. ՏԱՐԻ 3283 (Ն. Տ.) 29 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1895 17 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1895 3 ՇԱՊԱՆ 1312 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

20 ՓԱՐԱ

ՆԱՄԱԿ ԿԱՄ ՈՐ ԵՒ ԻՆՁ ԳՐՈՒԹԻՒՆ ՊԵՏՔ Է ՈՒՂՂԵԼ
ԱՅՍ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԵՒԵԼՔ ՕՐԱԳՐԻ
Գալաթիա, Կ. Պոլիս

ԱՐԵՒԵԼՔ

ՕՐԱԳԻՐ

Քաղաքական եւ Ազգային

20 ՓԱՐԱ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ. Պոլսոյ համար Տարեկան դրամեական արժէք		150
» » Վեցամսեայ »	»	75
» » Եռամսեայ »	»	40
Օսար երկիրներէ Տարեկան ժողմ		56
» » Վեցամսեայ »		28
Ընտիր թուղթի վրայ մասնաւոր տպագր. Տարեկան Օսմ. Ոսկի		2
Գաւառաց թղթատարի ծախքի աւելորդեակ	Դրուշ	50

Ամբագրութեանս ուղղուած նամակ կամ այլ գրութիւն ետ չի տրուիր։

Direction du journal AREVELK
Galata, CONSTANTINOPLE

Les annonces sont reçues
AUX BUREAUX DU JOURNAL

ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐՍ

Երեսուն քառասուն հատ այցելութիւն, ամենքն ալ իրարու կը յաջորդեն, և ամենքն ալ իրարու կը նմանին։

Ամեն տեղ մի և նոյն յոգնեցուցիչ և ձանձրացուցիչ կէրը՝ հարիւրաւոր առանգամներէն դէպ ի վեր, միօրինակ ձեռքի սեղմումներ, բարեւներ, մի և նոյն շարժուձեւը, մի և նոյն խօսակցութիւնը, ապահիչ միօրինակութիւն մը վերջապէս, որ մարդուս մինչեւ սրտերը կաւգայ։

Երբ որ քանի մը Ծնունդներ տեսած եմ՝ ծնելէս ի վեր և դեռ ես լծի կը հարցնեմ թէ ինչ բանի կը ծառայեն այդ օրուան այցելութիւնները։

Տարին անգամ մը այս ինչին տունը երթալ մի միայն և պարզապէս տանտիրուհւոյն՝ մարդուս չիները ոտք հանող հարցումին արժանանալու համար. «ինչպէ՞ս էք»։

Տիկինը ողբան բարի է։

Ապահովապէս՝ երեք հարիւր վաճառուն և հինգ օրուան մէջ մէկ անգամ իսկ այդ սիրոյով մարքէն անցած չէք, և ատանկ կապասէ որ հիւ ի հիւ վիր ելլէք, ածի և հանգստեան օր մը, իրեն հասկցնելու համար թէ «ադէկ էք», բան մը որուն այնքան կարեւորութիւն կուտայ ոչքան գոռ և ես կարեւորութիւնը կուտանք չաթմի մը առաջ հանած չապիկուս։

Վերջապէս ես այն գիտեմ թէ Ծնունդի այցելութիւնները, ինչ որ կուզեն թող բսեն, չատ ագեղ սովորութիւն մըն են, երբ մտաւանդ կը մտածեմ թէ տանտիրուհիները կան դժբախտաբար որ այդ սովորութենէն վար չեն ձգար։

* * *

Այս տարուան Ծնունդը համ չունեը, այն պատուհերուն նման որոնք իրենց եղանակէն դուրս կ'ուտուին։

Գարնանային օր մը, տաք և ալեւոր արեւով, մաքուր, կապոյտ երկինք մը, լոյս, մանուշակ, և խինդ ամեն անկիւնները, ամեն կուրծքերու և ամեն շրթներու վրայ ցանուած. այս ամենը կրնան ազատ օր մը չինել՝ բայց ոչ ազատ Ծնունդ մը։

Ծնունդին համար ձիւն, վուք, հով, մժութիւն, սարսուռ պէտք է՝ ատելի խորհրդաւոր ընելու համար Ծնունդը Անոր՝ որ գոգացող վարդագոյն մանկիկ, կեանքի գերագոյն վայելքը՝ Դիմաւթիւնը այդ ողորմելի մսուրէն դուրս հանելոյ։

Ամեն տարի մէջ, ամենէն չատ քաղաքացիներուն մէջէն անգամ տղայական չգիտեմ ինչ մը կայ։

Եւ ես ալ անոնց պէս, հակառակ վոլթէր, Ռընան, Զօլա (հատիկներ՝ մը ձերբու կարծած անաստուածներու հաղիւնուն), կարդացած ըլլալուս, ես այն Քրիստոսը կը սիրեմ, այն Քրիստոսին կը հաւատամ, որուն պատմութիւնը առաջին անգամ ըլլալով մտրեմ եսի։

Ես կուգեմ երեւակայել, Ծնունդի օր մը, գիշերը երբ եկեղեցիին զանգակները կը հնչեն, յարկաւ լծուած մսուրը, մէջը մանուկ մը, անուշիկ ասուսածային պզպէք մը, որ ամեն տղոց պէս չի լար, չի մռնչր, չի պոռար։ Դիտրը ցուրտ է, յատնաւոր մը վեյր. կը ձիւնէ, բայց խեղճը չի զգար. անուշ անուշ կը ժպտի այն չքնաղով որոյմէ գուրս պիտի գային 1895 տարիէ ի վեր ըսուած ամենէն լաւագոյն բաները։

Եւ այդ մանկան վերեւ կոյս-Մայրը երեւակայեցէք։ Այդ խորհրդաւոր և անարատ յղութենէն եառքը, զարմանօք, հիացմամբ կը դիտէ այդ փառաւոր մանուկը որ աչքերուն մէջ սարսռամ, քաղցր և ազուոր ցոլք մը կայ, ինչպէս կանեղեան առաջին անգամ մայր եղողները. Հրանալի, սրտագրաւ պատկեր. Քիչ մը անդին Յովսէփ, արմանօք զարմանօք այս ամեն եղածին վրայ կը նայի. եւ խօսք հասկցնելու չի հասներ այն ամեն մոգերուն որ գուրսը կ'երթան ու կուգան։ Ահա այս երեւակայական պատկերը, սուրբ և ահեղ, ամեն Ծնունդի առաւօտեան պէտք է աչքերնուս առջեւ ունենանք։

Մեր պատերը պէտք է գորովով, զգեստներ, սիրով լեցուին այդ օրը. Մանուկ-Յիսուսի ծննդեան խեղճութեան վրայ մտածելով յիշել պէտք ենք ամեն գժբաղդները, ամեն խեղճերը, խրճիթներու, մսուրներու մէջ տառապող ազգը։

Եւ մեր այս զգայուքը չեչտելու համար, պէտք է որ Ծնունդի առաւոն ցորտ ըլլայ, ձիւն գայ, սաս և պաղ ամենուրեք։ Ես այսպէս կը հասկնամ Ծնունդը։ Բայց չէ, այս տարի, համով Ծնունդ չըրինք։

Չանգակները կը հնչեն մութին մէջ, քիչ մը վերը ըսածներս միտքս ու սիրտս կը յուզեն։

Առաւօ կ'ըլլայ, այրես կը բանամ. և օդ մը, օդ մը որ մարդս անզսպելի մարմայ մը կ'ունենայ ... Բլեթի-Շանի պարտէզը պառեղու։ Այլ ևս Ջաքբաղով, Ծնունդ, գիմութիւն, մսուր։

Աւազ, եթէ ամէկը եառն ալ ամեն Ծնունդ առանկ ազուոր օդով պիտի ընենը, այլ ևս կարելի պիտի չըլլայ բարի քրիստոնեայ մը ըլալ... գոնէ տարին անգամ մը։

* * *

Սակայն վկայականէն եառը կամ ատելի առաջ գլանը կայ. այս տեսակէտով օգտակար է այդ օրը անցնել ուրիշ օրերէ աւելի։ Սոխպուած չըլլալ ցեխին մէջ լողալու, հարկ չտեսնալ ծանր բալմօ մը կրելու, և հարիւր անգամ հագնել հանելու մէկ օրուան մէջ, դժգոհութիւնը չունենալ սեղմելու ձեռքեր, խածնուած խածնողներու ամենէն անմեղէն և ամենէն անվիպգէն՝ ցաւերէն, կանացի ձեռքեր վերջապէս զրոս սեղմելով մարդ կ'ափսոսայ պզտիկ ազգ մը որ չըլլալուն պարզապէս զանոնք կարեւոր համարելու համար. այս ամենքն ալ անտես առնելիք պարագաներ չեն։ Եւ ահա այդերեւութիւններուս կը սկսիմ։

* * *

Ոյմէ՞ սկսելու է։

Քահանաները այս տեղութիւնը չեն կրնար. Հարուստէն կ'սկսին և ամեն բան ազէկ կը գտնեն ալեւոր տներու լաւագոյնին մէջ։

Մենք որ անանց պէս չենք բնդունուիր Քրիստոսի քաղցած հաւատարմութիւնը, իրաւ որ չատ կը չփոթիմք երբ կը մտածենք թէ ուրկէ՞ սկսելու ենք։

Անշուշտ ամեն մարդ եղանակ մը ունի իր այցելութիւնները կարգադրելու։ Ես հանկէ կը սկսիմ ուր գիտեմ թէ տանտիրուհին իր գիզին, փայլուն սալօնին մէջ, փնքը ատելի փայլուն իր négligé at-home ալգուազդուվ, օդէն և եկեղեցիէն զատ ուրիշ նիւթերու վրայ կրնայ խօսիլ իր հրապուրիչ և գողարիկ լեզուով։

Բայց ինչո՞ւ համար. Աստուած իմ, այն տեսակ մը մարդիկը սահզծուած են, որը պաղ note մը կը գտնեն ամենէն գաղջ մէնուղարին մէջ։ Իրերի վերջին գործին վրայ խօսած առենդիդ, ատոնց առոնցմէ մին ներս կը մտնէ, և կ'սկսի եկեղեցիին նոր նուիրուած չապիկներուն վրայ ծառել։

Լեզուդ բերնիդ մէջ կը կապուի. հայհոյանք մը մինչեւ ակռաներուդ կը ցատկէ, և կը սկսիս անիծել եթէ ոչ չապիկները, բայց անտարակոյս այդ անհամ այցելուն որ այնքան համով tête-à-tête մը կը խանգարէ, որուն չարունակութեանը գուրչ մինչեւ Ջատիկ սպասիլու է։

Եւ ինչ բան կերաշխաւրէ զիս որ Ջատկին նորէն իրարու չի հանգիպինք այդ միևնոյն սենեակին մէջ։ Շապիկի վրայ խօսիլ կը հասկնամ, պայմանաւորը այդ չապիկը սիւտուդի չըլլայ. Անանկ չէ, Տիկին։

* * *

Սակայն այդկէրիներ ալ կան — ապերախտ չըլլանք — որոնք իրենց ընծայած հաճոյքին համար իսկ, անգամ մը ևս, քիչ մը աւելի սիրցնել կուտան Ծնունդն ալ, Զատիկն ալ։ Ո՛հ, այն տանն, իրաւ որ մարդ, աչք կառնէ հարիւր հատ անհատոյ այդկէրիներ ընել, այդ մէկ հատին հասնելու համար։

Օրինակի համար, Ծնունդին վեց եօթ ամիս առաջ մէկը տեսած ես տեղ մը. կուգես, կը փնտռես անոր մասնաւոր, բայց կենսագրական անգամ պատճառներ կան։ Պանդուխտ քահանայի մը պէս չես կրնար ուզած տեղդ մտնալ։ Եւ կապասես։ Ծանեսէն մինչեւ Ծնունդ մրցան ալ երկայն է։

Բայց վերջապէս։

Ինչ ազուոր օր է Ծնունդը։

Այդ օրուան այդկէրիները հատատորները կարծուածին չափ պարապ մարդիկ չեն եղեր։ Ես դեռ այս տարի համոզուեցայ։

Եթէ քիչ մը աւելի ճարպիկ ըլլայիս, տարուան մէջ քանի մը այդկէրիան աօնները ևս կընային աւելցնել։

* * *

Այս տարի տուներու մէջ անուշ մեծարելու սովորութիւնը ընդհանրապէս վերցուած էր։

Բարի նիշ մը տանտիկիններուն. այդ անուշը չարչարանք մըն էր պարզապէս, ուսկից ազատեցին մեզի։

Տիկի՞ն * * * միայն այդ հին սովորութիւնը պահած է։

Տան աղջիկը անուշ կը բերէ քեզի, Բայց կը նեղուի իրեն երբ կը տեսնես թէ բերածը բերուածէն աւելի անուշ է։

Միայն այդ պարագային մէջն է որ անուշ առնելը չարչարանք մը չէ. ընդհակառակը

Տուներ կան ուր կուգես որ հին բաբի ռամրուածիները պահուին։

3- ԱԼՔԻՍԻՍ

ԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Քանիցս պնդած ենք գործակատիան պերմուքներն առաւելութեանցը վրայ՝ առհասարակ ազատողներու համար։ Անշուշտ անկիրքվի է որ հարուստները, գիւրակեաց մարդիկ, պէտք չունին ապահովելու այն անհատ չահերը զորս գործակցական ընկերութիւնները կը բաշխեն իրենց ընկերակիցներուն, բայց ազատողներու գասակարգը, մեծամասնութիւնը որ յատկանական հոգն ունի երկու ծայրերի իրար բևեռելու, մեծապէս յանգստացած է գնալ գործ չքաշիլուն համար այն խնայողական առաւելութիւններէն զորս գործակցական ընկերութիւնները՝ պատահական ամենուրեք ուր կը գտնուին։

Ուշադիր քննութիւն մը կատարեցէք պատիան հաշուկին վրայ այս տեսակ ընկերութեանց — որոց քանի մը օրինակներ արդէն ունինք ի Կ. Պոլիս — թոյլ կուտայ մեզ հաստատել թէ իւրաքանչիւր գնումները քիչ չատ մեծաքանակ կատարել, որով գերմ մեան նպաստամատներու, հայտարարներու և ուրիշ վճառաղներու խնդրախութիւններէն։ Բայց ապագան գասակցելու համար գործակցութիւնը բարիքար գեր մը կը խաղայ, որուն յաջողութեան գործացումը կը գիտուի ամենուրեք ուր կը գոյանայ։

Այդպէս՝ Ռնգլիոյ մէջ — երկիր որ կրնայ նկատուիլ իբրեւ օրօրան գործակցութեան — ոչ նուազ քան 1465 գործակցական ընկերութիւններ կան որոց իւրաքանչիւրը տարին 70,000 ֆրանք չաֆ կատարելով միմիայն հաշուով, այսինքն ընկերութիւն գլուխ 508,000 ֆրանքի վճառման գումարին վրայ 13½ առ հարիւր։ Գերմանիոյ մէջ այս չահերը 21,354 ֆրանք են, այսինքն այս տեսակ 1283 ընկերութեանց իւրաքանչիւրին 344,000 ֆրանքի վճառման գումարին ⁰/₀ 9։ Ի Ֆրանսա, 1,100 գործակցական ընկերութիւններ կան որք մօտաւորապէս 100,000,000 ֆրանքի գործ կ'ընեն։ Այնպիսի, գործակցական ընկերութեանց ձեռնհաս կազմակերպութեան արժէքն է 143 միլիոն 780,000 ֆրանք, ահագին գումար որ պիտակեսօս կերպով կը չայտնէ գործակցական գործութեան օգուտները։ Գալով չահերուն, անոնք ընդհանրապէս կը բաժնուին ընկերութեանց անդամներուն մէջ՝ իւրաքանչիւրին կատարած գնումներուն համեմատութեամբ։

Ուշադիր քննութիւն մը կատարեցէք պատիան հաշուկին վրայ այս տեսակ ընկերութեանց — որոց քանի մը օրինակներ արդէն ունինք ի Կ. Պոլիս — թոյլ կուտայ մեզ հաստատել թէ իւրաքանչիւրը ընկերակիցի օրը մարդ գնէ մեկ ֆրանքի ապրանք հայհոյելով, գործակցական ընկերութիւն մը կը գտնուի կենդանութեան կանոնաւոր պայմաններու մէջ, երբ անդամակիցներուն թիւը բաւարարի անբաւական չըլլայ։

Երբ անդամ մը հաստատուի այս ընդհանուր կանոն, կը բաւէ աչքի առջեւ ունենալ հաստատութեան առօրեայ փոքր և երբեմն խոչոր փարաներուն սիրուն ամենէն անհնչան նպարավաճառին խանութը, համոզուելու համար թէ ուսերնիդ գործակցական ընկերութիւնները չատ բաներու գեր մը ունին կատարելիք մեր մէջ ինչպէս կը կատարին ուրիշ երկիրներ։

Ենթադրելով իակ թէ ի Բուրքիա գործակցական ընկերութեան մը կազմէ ձեռք բերուած չահերը վար ըլլան Ռնգլիոյ մէջ ձեռք բերուած չահերէն, ընդունելով իակ թէ առօրեայ գնումները իւրաքանչիւրը ընկերակիցի համար քառորդ մէկ ֆրանքի չնչին, նորէն միջոց կայ որ Թուրքիոյ գործակցական ընկերութեան կապուած նուազ դիւրակեաց ընտանիքներ տարին մօտ 200 ղուրուշ չահ մը կտնենան։

Ծայրայեղ ըլլալով տասնի գումարի մը կարեւորութիւնը չատ ընտանիքներու համար, յայտնի ըլլալով սա իրողութիւնը թէ ամեն օր կրնայ, փոխանակ չահաբաժնի ձեւով ընդունելու այս չահերը, թողուլ գանոնք որ ընկերութեան մէկ չահաբաժնին գնումովը գործունեութիւն, միւ հասարակութեան խնայասիրութիւնն ու խնայասիրութեան սգին անդուլ պիտի օգտուէր ուսելեաց գործակցական ընկերութիւնները, բաց ի այն գանազան ուրիշ օգուտներէն թէ՝ գրամական թէ առողջապահական որք պիտի արտագրեն կրնին անկիզբներնէն ինչպէս նաեւ ուսելեաց տեսակէն զրոս գործակցական ընկերութիւնը պիտի չանձնէ։

Հասարակութիւնը միշտ սովորութիւն ունի արտնդալու վաճառաղներու անյագութիւնէն, որը, իրենց ուզածին պէս կը բարձրացնեն ամենէն անհրաժեշտ նպարեղինիներուն գինը, բայց այս գանգատները միշտ հիմնաւոր չեն, վասնզի քաղաքակրթութիւնն ի հարկին կը միջամտէ և ամեն մը կը գնէ այդ արհեստաւորները ողջունելու չահներնուն համար։

Ենթադրենք մանաւանդ այս պահպանութեան, գործակցական հայագործարաններու, մասնաճառանոցներու և նպարավաճառանոցներու, հասարակութիւնն անչուշտ ձեռք պիտի բերէ նշանակելի չահ։

(Առ-ոչ-պոլեան Լրագիր)

ՏԻԱՐՊԷՔԻՐ

ԲՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆ ԵՒ ԴԱՒԱՆԱՆՈՒԹԻՒՆՔ

Տիարպէքիր կը պարունակէ 7-7500 տուն բնակիչ, եւ ուրիշ քաղաքաց նման արագ արագ ընդարձակուելու տրամադիր չերեւիր։ Մարգահամարը 40,000է մօտ կը կարծուի։ Ժողովրդեան մեծամասնութիւնը կը կազմեն Թուրքերը, 3500-4000 անոր, ուսկից չատ մը մէկրեսէներ, Բիւրակ եւ Թատարէ վարժարաններ ունին։ Կան նաեւ բազմաթիւ մկիկիներ, որոնցմէ մի քանին հին, ընդարձակ և հայկական չինուածներ են։

Մնացեալ ընակիչք են քրիստոնեայք եւ մաս մ'ալ հրեաներ, որք համագումար՝ 3500 ծուխ ունին միջին հաշուով, ինչպէս յետագայ վիճակագրութիւնն ալ կը յայտնէ։

1. Հայեր՝ 2-2500 ծուխ մօտ են, եւ գեղեցիկ քաղքի արեւելեան հիւսիսային եւ մասամբ հարաւային կողմերը։ Ունին երկու եկեղեցի՝ Ս. Կիրակոս և Ս. Սարգիս անուններով, չոկ չոկ թաղերու մէջ չինուած։ Երկու վարժարանք կը գտնուին եկեղեցւոց բակերուն մէջ, իւրաքանչիւր եկեղեցի ունի մէկ մէկ նախակրթարան և Մաղոց ազգային տեղ համար կան երկու ծաղկոցներ ալ աղջկանց համար։ Վերջինիք նախանձելի լինելէ չատ հեռի են։ Արդի Պատ. Հոգաբարձութիւնն մասնաւոր ուշադրութիւն գարձուցած լինելով վերջնոց ոգեկոչ դրութեանը, կը չանայ օգտակար տերութիւններով նպաստել իգուական տեղ կրթութեան, և անխուսափելի համարուած տերութիւններուն փոխարինել։ Ծաղոգութիւն կը մաղթենք։ Թիւ աշակերտ ուսանողաց՝ 450, իգական՝ 200։ Կրթական բոլոր ծախքը 20,000 ղրշ.ի կը հասնի։

2. Հայ-կաթոլիկներ՝ 150 տուն, հովուական վիճակը Թափուր կը մնայ Ծէքեանց Գերապատուին վարձանմամբ։ Ունին 1 եկեղեցի՝ Ս. Լուսաւորիչ անուամբ, և տրական տեղ գպրոց մը՝ 40-50 աշակերտներով։

3. Հայ-բողոքականք՝ 80-100 տուն, ունին 1 ազօթարան և 2 գպրոց՝ երկուքն ուսանոզաց համար, որոց Թիւը 100-180ի կը հասնի երբեմն, կրթական ծախքերը կը հոգացուին տակերատց անձնական Թաշխներով։ Ուսանողները նախնական կրթութիւն մը կը ստանան միայն։

Անկիրեան եկեղեցւոյն հաւատացողներ ալ գտնուր են երբեմն, սակայն այժմ գրէթէ գոյութիւն չունին։ Ամերիկեան միսիոնարք միայն կը մնան Տիարպէքրի հայ-բողոքական եկեղեցին ենթարկելով է Քարբերդի Միսիոնարական Միութեան և արդի քարոզիչն ու գաւառն ալ Քարբերդցի են։

4. Յոյնք, 40—50 տուն։ Հովիւը Մետրապոլիտ է, որ կը նայի այս չրջակաները գտնուող բոլոր օրթոտոքս Յոյներու կրօնական գործերու և եկեղեցական կարգադրութեան, նոյն Թոյակը կը տրուի Ծէքեղի Պատրիարքարանէն, վասն զի տեղացի ժողովուրդը աղբատ է հոգալու հովուական ծախքերը։ Ունին երկու եկեղեցի, մին փոքր, և միւսն ուխտատեղի և ընդարձակ միաբան, ուր կը նստի Մետրապոլիտը։ Ազգական տեղ ծաղոց մը կայ, որ կը կառավարուի մէկ պաշտօնեայով։

5. Կաթոլիկ Յոյներ, 10—15 տուն, ունին եկեղեցական մը և 1 հովիւ՝ քահանայ՝ կրօնական մատակարարութեան համար։ Դպրոց՝ ոչ։ Քահանան նահապետական գրութեամբ կ'ուսուցանէ։

6. Լատինք, Դամինիկեան կարգի կրօնաւորք 1—2 տուն ժողովուրդ միայն ունին, սակայն չինած են եկեղեցի, հիմնած են վարժարաններ։ Երկուս ուսանոզաց համար, որոց Թիւն 150ի մօտիկ է, և կրթութեան ծախքն իրենք մատակարարելով յաջողած են ուսուցք աշակերտներ ժողվել։

7. Բաղդեացիք՝ 300 տուն, Առաջնորդ Տ. Աբգիչոս Եպսկ. Մատուռի Պատրիարք ընտրուելով՝ Սմիւռք Թափուր կը մնայ առ այժմ։ Ունին եկեղեցի, և 1 վարժարան արական սեռին համար, ուր կը յաճախեն 60—70ի չափ աշակերտներ։ Կրթութիւնը հասարական է։

8. Ասորիք, 300—400 տուն, հովուական վիճակը Մէրտինի կաթոլիկոսին հոգեւոր իշխանութեանը ներքեւ. ունին 1 եկեղեցի, երկու վարժարան՝ տղայոց և աղջկանց, որք ծաղոցներէ չատ վեր ծրագիր մը չունին, աշակերտաց Թիւը 160է աւելի կը հաշուին։

9. Կաթոլիկ Ասորիք՝ 20—25 տուն, ունին եպիսկ. և 1 եկեղեցի. 1 վարժարան կամ փոքրիկ ծաղոց մը, եկեղեցին խորհրդած վենետ մօտերս նորոգութեան ձեռնարկելու խորհրդի մէջ են։

Բողոքական Ասորիները հպիւ կը կազմեն 10-20 տուն, առանձին կազմութիւն մը չունին, ենթարկեալ են հայ-բողոքական եկեղեցւոյն և անոնց ազօթարանը կը յաճախեն հոգեւոր պէտքերու համար։

10. Հրեայք 100 տուն, ունին Սինակոգա մը և բարեսէր մը, և ծաղոց վարժարան մ'ալ տղայոց համար։ Այս տեղի հրեայք մեծ մասամբ ազքատ են, պատհաս չեն սիրած, առեւտուրի մէջ ալ բաղդերնին չէ բոնած հրէական չայոցութենոց հակառակ. այսու ամենայնիւ յաճախ նահատակ կ'ուսուցանեն։

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ԹԵՐԹՕՆ «ԱՐԵՒԵԼԻ» (22)

ԷՔԹՕՐ ՄԱԼՕ

ԸՆՏԱՆԵՕՔ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԷՆ ՊՍԱԿՈՒԱԾ

ՀԱՏՈՐ Ա.

Առիթը որ կը ներկայանար Բերրինի՝ ուզածն իմանալու համար, չատ նպաստաւոր էր, և պէտք չէր ձեռքէ փախցուներ զայն. բայց որովհետեւ չէր կրնար բացէ ի բաց հարցափորձել այդ փոքր աղջիկը, հարկ էր որ հարցումները ճարտար ըլլային և ըստ բաւոյն չափօսնուս երեւոյթ ունենալով հանդերձ չհարցուց բան մը որ ընդարձակ նպատակի մը չհասնէր։

—Մարօքո՞ւր ծնած էք։

—Հարկաւ հոն ծնած եմ, և մայրս ալ. հայրս Բիքինեէն էր։

—Կրնայցուցած էք զանոնք։

—Այո, մեծ մօրս հետ կ'ապրիմ որ հպարտաճաճի խանութ մը կը բանեցուներ, անունը տիկին Ֆրանսուազ է։

—Ա՛հ, տիկին Ֆրանսուազ։

—Կը ճանչնա՞ք։

—Ոչ... Ա՛հ, տիկին Ֆրանսուազ, կ'ըսեմ։

—Երկրին մէջ չատ ծանօթ է իր խանութին պատճառաւ, և յետոյ որովհետեւ առնուն հզած է Պ. Խոմեն Բէնտավուէն. Պ. Վիլֆրանէն բան մը խնդրել ուզողները մեծ մօրս կը դիմեն։

—Խնդիրքնին կրնա՞յ ընդունել տալ։

—Շատ անգամ այո, չատ անգամ ալ. Պ. Վիլֆրան միշտ հաճոյակատար չէ։

—Բանի որ Պ. Խոմեն Բէնտավուէնի առնուն հզած է, ինչո՞ւ անոր չի դիմեր։

—Պ. Խոմեն Բէնտավուէն. իմ ծնելէս առաջ հետացեր է երկրէն. ա՛լ երեւան չէ ելներ. գործի համար հորը գէմ պատմեր է, երբ Հնդկաստան զրկուեր է տունկի թել (jute) գնելու համար... բայց եթէ չէք գիտեր գերձառարանին ինչ ըլլալը. տունկի թէլն ալ չէք գիտեր ինչ է։

—Ո՛ւմ մը։

—Կանեվ մը, մեծ կանեվ մը որ Հնդկաստանի մէջ կը բուսնի և զոր թել կը չինեն, կը հիւսեն և կը ներկեն Մարօքուրի գործարաններուն մէջ. Պ. Վիլֆրան Բէնտավուէն իր հարստութիւնը այս կանեփին կը պարտի։ Գիտէք թէ Պ. Վիլֆրան միշտ հարուստ եղած չէ, նախ սկզբած է ինք վարձկ իր այրկը որուն մէջ թել զրած էր և ետ կը տանէր կառքի կողոպրները զոր տեզացիները կը հիւսէին իրենց տան մէջ, իրենց կարիգներուն վրայ։ Աւիկա կըսեմ, որովհետեւ ինքն ալ չը ծածկեր։

—Կուզէ՞ք որ բազուկնիս փոխենք։

—Եթէ կուզէք, օրիորդ..., անուննիդ ի՞նչ է։

—Ռոզալի։

—Եթէ կուզէք, օրիորդ Ռոզալի։

—Իսկ ձեր անո՞ւնը։

Բերրին չուզեց իր ճշմարիտ անունն յայտնել, և ըստ բաւոյն մէկ հատ մը ըսաւ.

—Օռէլի։

—Փոխենք ուրեմն թեւերնիս, օրիորդ Օռէլի։

Երբ կարճ դադարէ մը եառ անոնք վերսկսան իրենց կանոնաւոր ընթացքը, Բերրին անվիշապէս նորէն գարձաւ դինք չահագրգռող խնդրին։

—Կ'ըսէիք թէ Պ. Խոմեն Բէնտավուէն մեկնած էր իր հօր դէմ բարկանալուն։

—Եւ, երբ հնդկաստան գնաց, ա՛լ աւելի սրգազեան իրարու գէմ, վասն զի Պ. Խոմեն հոն տեղ կարգաւոր է եղեր բրնիկ աղջկան մը հետ անշուք ամուսնութեամբ մը, մինչ հոս Պ. Վիլֆրան կուզէր ամուսնացնել դինք օրիորդի մը հետ որ Բիքարաիոյ էն մեծ ընտանիքին կը պատկանէր. այս ամուսնութեան համար, իր զաւակն ու հարսը բնակեցնելու համար էր որ Պ. Վիլֆրան չինեց իր զդեակը արուն համար միլիոններ ծախսելով։ Հակառակ այս ամենուն, Պ. Խոմեն չուզեց բժշտուիլ իր կնոջմէն՝ այտեղի օրիորդին հետ կարգուելու համար և բոլորովին ազատութեան իրարու հետ, այն տատիճան որ հիմակ չայտնի չէ իակ թէ Պ. Խոմեն ո՞ղջ է թէ մեռած։ Ոմանք այսպէս կ'ըսեն, ոմանք այնպէս. բայց բան մը չայտնի չէ, քանի որ տարիներէ ի վեր լուր չկայ անկից... կ'ըսեն, որովհետեւ Պ. Վիլֆրան մէկուն չի խօսիր ոնոր վրայ, ինչպէս նաեւ իր եղբօր ու քրոջ որոյնները։

—Պ. Վիլֆրան եղբօր ու քրոջ որոյնե՞ն ունի։

—Պ. Թէոտոր Բէնտավուէն, իր եղբօր զաւակը, և Պ. Բազիլիոր Պրըթօնէօ, իր իր քրոջը որդին զոր քովը առած է իրեն օգնելու համար։ Եթէ Պ. Խոմեն ետ չդառնայ, Պ. Վիլֆրանի հարստութիւնն ու բոլոր գործարանները անոնց պիտի ըլլան։

—Հետաքրքրաշարժ բան է այդ։

—Կրնաք ըսել որ եթէ Պ. Խոմեն ետ չդառնայ՝ տխուր բան մը պիտի ըլլայ։

—Իր հօրը համար։

—Եւ երկրին համար ալ, վասն զի եղբօր ու քրոջ զաւկներուն ձեռքով չայտնի չէ ի՞նչպէս պիտի քաղին գործարաններն որք այնքան մարդ կ'ապրեցնեն։ Աւար վրայ կը խօսուի. և կիրակի օրերը, երբ խանութին մէջ ծանաչում, ամեն տեսակ խօսքեր կը լսեմ այս մասին։

—Եղբօր ու քրոջ զաւկներո՞ւն վրայ։

—Այո, անոնց և ուրիշներու վրայ ալ. բայց աւոնք մեր գիանալիք բաները չեն։

—Անշուշտ։

Եւ օրիորդ Բերրին չուզեց պնդել, քանի մը վայրկեան չատաղացաւ ատանց բան մը ըսելու, մտածելով թէ Ռոզալի, որ Թուլբեռն ըլլալ կիրեւէր, չուտով պիտի վերսկսէր խօսիլ. ինչպէս որ ալ եղաւ։

—Ձեր ծնո՞ղքն եւս Մարօքուր պիտի գան։

—Ծնողք չունիմ։

—Ո՞չ հայր, ո՞չ մայր։

—Ոչ հայր, ոչ մայր։

—Ինծի պէս էք, բայց ես մեծ մայրս ունիմ որ բարի է և որ աւելի աղէկ պիտի վարուի ինծի հետ։

—Պ. Վիլֆրան եղբօր ու քրոջ որդիները չըլլային զոր չուզեր օրդոդցունել. եթէ անոնք չըլլային, ես չպիտի ազատէի գործարաններուն մէջ, խանութը պիտի գնային, բայց մեծ մայրս ուզածը չի կրնար ընել։ Ուրեմն մեծ մինա՞կ էք։

—Մենք մինակ։

—Եւ ինքնիրենո՞ւդ Փարիզէն Մարօքուր եկաք։

—Ինծի բսին որ Թեւերս կրնամ գործ գտնել ի Մարօքուր, և մեծ մայրս ճամբան չարաւեակիլու և ապրանքներուս գաւառն երթալու, ուզեցի տեսնել Մարօքուրը, վասնզի ապրանքները, մինչեւ որ չճանչցուին, չի գնուիր ինչպէս մարդ կրնայ նին։

—Շատ ճշմարիտ է, եթէ ապէկներ կան, գէշեր ալ կան։

—Հարկաւ։

—Ուրեմն, մի՛ հեռանաք, աշխատութիւն պիտի գտնէք գործարաններուն մէջ. տասը տուն խոշոր աւուրչէք մը չէ, բայց այս ալ բան մըն է, և յետոյ կրնաք միշտ քանի երկու տուի հասնիլ։ Բան մը պիտի կարցունեմ ձեզ. եթէ կուզէք պատասխանեցէք. եթէ չէք ուզեր մի՛ պատասխանէք. տակ ունի՞ք։

—Ինչ մը։

—Շատ ապէկ, եթէ գործարանուդ կանգայ Ֆրանսուազին տունը ընակիլ։ չարթուան համար քանըմիմը սու պիտի վճարէք կոնիկ։

—Կրնամ քանըմիմը սու վճարել։

—Բայց չեմ խոստանար այդ գինով միս մինակ մէկ սենեակ մը ձեղի համար. միւս նոյն սենեակին մէջ վեց հոգի պիտի ըլլաք, բայց վերջապէս անկողին մը, սաւաններ և ծածկոց մը պիտի ունենաք. ամեն մարդ չունի։

—Շնորհակալութեամբ կ'ընդունիմ։

—Մեծ մօրս տունը բնակիդները չափազանց քանըմիմը սու վճարող են միայն. մեր նոր տան մէջ ալ ազատ սենեակներ ունինք մեր վարձատրներուն համար որք գործարանին մէջ կաշխատին. Պ. Ֆապրին, չինուհանոց ճարտարապետ. Պ. Մանպէօ, առաջին հաշուակալը. Պ. Պանար, օտար թղթակցութեանց պատասխանատու։ Եթէ երբէք խօսիք այս վերջնոյն հետ, չմոռնաք դինքը Պ. Պենպէ կոչելու. անգլիացի մըն է որ կը բարկանայ երբ Պանէ (աւազակ) կոչեն զինքը, վասնզի կը կարծէ թէ կուտին նախատել զինքը՝ «գող» անուանելով։

—Չափսի մտածեմ. արդէն անգլիերէն պիտեմ։

—Անգլիերէ՞ն պիտէք։

—Մայրս անգլիացի էր։

—Վա՛յ։ Ուրեմն Պ. Պանէ չատ գոհ պիտի ըլլայ ձեզ հետ խօսակցելով, և չատ աւելի գոհ պիտի ըլլար եթէ ամեն լեզուները գիտնայիք, վասնզի կիրակի օրերն իր են մեծ գբօսանքն է Հայր Դբը կարդալ գիրքէ մը ուր բառերնին լեզուով գրուած է. երբ լմնցուներ, կը վերսկսի, և յետոյ նորէն կը սկսի, և ամեն կիրակի միշտ այսպէս. ապրիլ մարդ մըն է սակայն։

(Շարունակելի)

ԱՐԱՐԱՏ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԵՎ ԳՐԱԿԱՆ ԺԱՄԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՐԱՏ ԵՒ ՏՊԱՐԱՆ

ՄԱՅԻՍ 1895 — ՀԱՏՈՐ Ե

ՏՊԱՐԱՆԻ ՀԱՍՑԵ՝ ՎԱԳԱՐՇԱՊԱՏ, ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱՐԱՆԱՑ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԳԻՆ՝ 10 ՌՈՒԲԼԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋ

Հայկական հարցի շուրջ ամենաշատ խոսակցութիւն առաջացրել է Ռուսիոյ ներկայ դեսպանի՝ Նելիդովի Պոլիս գալը։ Ասում են, թէ Նելիդովը Պոլիս է գնում Սուլթանի հետ խորհրդակցելու համար հայկական հարցի մասին։ Ասում են, թէ Նելիդովը Պոլսում կը մնայ մինչեւ Յունիսի վերջերը

Վաղուայ ամսոյն

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ

ՀԱՄԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ՄԱՐՏԻ ԵՒ ՊԱՏԻՒԻ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ

ՀԱՄԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ

ՀԱՄԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ԿԱՐԳ ԵՒ ԿԱՆՈՆ ՍՊԱՍԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՆԱՒԱՀԱՆԳԻՍՏԻ ԴԱՍԱՎՈՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԱՒԱՍՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԱՌ ՆԱՒԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՆԱՒԱՀԱՆԳԻՍՏԻ ԴԱՍԱՎՈՐՈՒԹԵԱՆ

ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՆԱՒԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՏՊԱՐԱՆԻՆ

ՀԱՏ ԱՌԱՆՁԻՆ ԱՐՏՈՆԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՒԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՏՊԱՐԱՆԻՆ

ՀԱՏ ԱՌԱՆՁԻՆ ԱՐՏՈՆԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ

1894

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԱՌ ՆԱՒԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՆԱՒԱՀԱՆԳԻՍՏԻ ԴԱՍԱՎՈՐՈՒԹԵԱՆ

ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՆԱՒԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՏՊԱՐԱՆԻՆ

ՀԱՏ ԱՌԱՆՁԻՆ ԱՐՏՈՆԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ

1894

ԿԱՐԳ ԵՒ ԿԱՆՈՆ ՍՊԱՍԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՆԱՒԱՀԱՆԳԻՍՏԻ ԴԱՍԱՎՈՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԱՒԱՍՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԱՌ ՆԱՒԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՆԱՒԱՀԱՆԳԻՍՏԻ ԴԱՍԱՎՈՐՈՒԹԵԱՆ

ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐՈՒԹԵԱՄԲ